

data, som henstår for sig selv uden analytisk og teoretisk kontekstualisering og refleksion.

Et gennemgående problem for bogen er, at artiklernes kvalitet varierer meget, sprogligt er flere af artiklerne ikke særligt velformulerede, men fyldt med grammatiske fejl, og få gør som lovet i indledningen. Som læser kunne man godt ønske sig, at der var brugt tid på en ordentlig korrekturlæsning. Dette synes især vigtigt, da indledningen kritiserer brugen af primært engelsk og fransk i antropologisk litteratur og peger på dette som årsagen til, at megen østeuropæisk etnografi og antropologi ikke er tilgængelig for vestlige forskere (EU og USA).

Der er megen interessant etnografi i bogen, men de store udsving i kvaliteten af artiklerne i forhold til udfoldelse af empiri, forklaring og validering af metode samt i forhold til analysernes kvalitet og teoriudviklende bidrag gør, at man som læser sidder tilbage med et væld af spørgsmål, man forgæves søgte besvaret i teksterne på baggrund af indledningens anslag.

Bogens forsøg på at gøre op med „vestlig teoretisk dominans“ synes dermed at have slået fejl.

*Signe Borch
Antropolog, ph.d.-stipendiat
Göteborgs Universitet*

INA KJØGX PEDERSEN: Samles, skilles ad. Erindringer om liv og død i Sønderho. København: Gyldendal 2010. ISBN 978-87-02-08237-1. Pris: 299 kr.

Denne bog er en indfødts forsøg på at udforske og så konkret som muligt at formidle, hvad det vil sige at „komme fra et sted“. Stedet er Fanø – endnu en ø i antropologien, kunne man sige – mere præcist byen Sønderho (med ca. 300 indbyggere) på øens sydspids.

Forfatteren Ina Kjøgøx Pedersen (Ina) arbejder som journalist på *Weekendavisen*, men er desuden uddannet antropolog. Som bogens undertitel siger, er der tale om en erindringsbog, men den er samtidig antropologisk relevant, uanset at forfatteren ikke selv betegner sin bog som et antropologisk værk.

Bogen opdeles i to dele med titlerne „Mit“ og „Vores“. Første del, som udgør cirka en tredjedel, omhandler Inas eget tidlige liv og hendes slægtsbaggrund. De sidste to tredjedele, „Vores“, omhandler så godt som det samme: Ina er blevet ældre, og der er lidt mere fokus på de kulturelle manifestationer og traditioner, som udgør omdrejningspunkterne for tilhørsforholdet. Bogens mindste enheder er de små betitlede afsnit på to-tre sider, som 10-12 styk sammen udgør bogens større kapitler, med titler som „Andre ord“, „Slægten“, „At begå sig“ m.m.

Vi har at gøre med et meget sammensat og tæt arbejde. Havde der været et indeks, ville der have været adskillige sidehenvisninger ud for hvert opslagsord og navn.

Bogen tager sit udgangspunkt i beretningen om den nære ven Peders død. Peder er vokset op som nabo til Ina og har været næsten som en bror. Peder skriver logbog hele livet. Han og Ina er tidligt begyndt at føre optegnelser, fortæller hun, men de gør det forskelligt. Han har forfinet disciplinen, er endt med Maylands store spiralkalender og anvendelsen af flere farver tusch og et udvidet forkortelsessystem. Ina fastslår, at logbogsskriveriet stammer fra sømandskabet: „de skriver alting ned, ... mest for at gøre det nemmere at forbinde tid og rum. Hvor er vi, hvor kommer vi fra, og hvor skal vi hen – og hvordan forholder de tre punkter sig til hinanden. Når de går i land, fortsætter de“ (s. 29). Og noget senere skriver hun: „Det er mig, der er blevet journalist, og for at det ikke skal være løgn også antropolog, sådan en, der undersøger folks måder at lave samfund og kultur på, men det er ham, der fører journalen. Man kan se mere af hans logbog end i en realityserie eller en 400 siders afhandling, fordi der er plads til at tænke selv. Ingen fortolker“ (s. 31).

Ina beskæftiger sig mere eller mindre direkte med skrift og forskellige skriftlige genrer. Kilderne består af breve, forskellige slægts- og Sønderhobøger, lokale aviser, arkiver m.m. Ud over skriftlige kilder og vidnesbyrd har hun lavet adskillige interviews, og hun har set på gamle fotos og hørt nogle kostelige gamle bånd, som jeg skal vende tilbage til.

Antropologien nævnes kun sjældent i bogen. Kapitlet „Fjernsyn“ handler dog om forfatterens, i antropologisk forstand, dobbelt problematiske forehavende, som ikke blot en dansker, der laver etnografi i Danmark, men én, der gør det i sin egen „opvæksts biotop“, som Ina siger. Hun har lejet sig ind i et gammelt hus ikke langt fra forældrenes, og hendes mor kommer på besøg gennem blæsten og får kaffe: „Alt herovre, siger hun, og taler pludselig til mig som en fremmed, hvad jeg på en måde også er, når jeg stiller mig an over for mit eget sted, alt herovre er regeret af vind og vejr og vand“ (s. 55).

Herfra fortæller Ina videre om dengang, hun blev født i Esbjerg. Moren tog til sin familie på fastlandet og boede der indtil fødslen for ikke at løbe nogen risiko med uvejr, når det pludselig skulle være. Vi får at vide, at det at være født i Esbjerg ikke er helt smart for en sønderhoning, og det forlyder da også, at nogle læger har påført fødselsattesten Sønderho, når det har drejet sig om folk derfra. Mens moren var borte, anskaffede faren fjernsyn. Det blev monteret med venen Eriks hjælp, da mor og barn var kommet hjem. Faren spurgte, om det da ikke var helt fantastisk? Det syntes moren ikke, men hun blev glad for det siden hen.

Denne lille perle af et kapitel peger på smuk vis mod flere dobbeltheder: at være inde og ude og at prøve at overskride grænser.

Metodisk bryster antropologien sig af sin *deltager*observation, samtidig er det også erkendt, at en vis fremmedhed/distance i forhold til den studerede kultur er nødvendig. Denne fremmedhed er altid relativ (ligesom deltagelsen). For Ina var det nødvendigt i nogle år at trække sig bort fra Sønderho på grund af overmæthed i forhold til alt det sønderhoske (s. 173). Dette har vel skabt den distance, som hun selv og andre har måttet forholde sig til på den ene eller anden måde. Nogle har skældt hende ud for ikke mere at høre til, og hun har selv lært følelsen af fremmedhed i forhold til noget, der engang var velkendt.

I sit arbejde med bogen er Ina bevidst om sit dobbeltblik, at hun hele tiden veksler mellem at være del af kulturen og at foretager kulturanalyse. Hun beskyl-der dette dobbeltblik for at stå i vejen for følelsen af at høre hjemme. Glemmer hun observationen og analysen, falder hun derimod lige ind på plads og har ingen problemer med at føle sig hjemme.

Bogens titel, *Samles, skilles ad*, henviser til sangen af samme navn, som er en slags nationalsang i Sønderho, og som traditionen tro altid spilles som den *næstsidste*, når et bal sluttes af.

Dansen og musikken er et klenodie for Sønderho, og folkedanserpuritanere rundtomkring i landet krævede på et tidspunkt, og sikkert stadigvæk, at denne dans og musik skulle værnes om og præserves i en bestemt autentisk version. Man fornemmer, at de rette ejermænd på øen forholdt sig noget drillende til dette renhedskrav. Den dansekyndige Kamma på 94 siger, at „det er lige meget, hvordan man danser, bare man gør det ordentligt“ (s. 148)!

Ina forsøger at *beskrive* dansen sønderhoning (s. 154), men „det bliver volapyk, dansen skal danses ikke forklares“, får vi at vide. Hun kikker på et bestemt videoklip fra 1970'erne på Youtube, som jeg også har nydt, hvor der danses sønderhoning rundt og rundt, parrene med et fast greb om hinanden.

Ina bruger folks rigtige navne i bogen. De skjules ikke af pseudonymer eller generaliseringer. Dette er meget anderledes end i de fleste antropologiske arbejder. I omtalen af en gammel dør med 12 lag maling står der, at Jens Præst har fundet den „hos Lille P's Jens'es Ruth – eller som han selv siger, din gamle klassekammerat Jens's mor. Som så i min terminologi hedder Ruths Jens og er emigreret (s. 208).“ Ina selv omtales i byen som smedens Ina eller Doris og Hennings Ina.

I kapitlet „Husenes teater“ er vi med ved etnografens tilbagevenden til de gamle steder fra barndommen: „En dag i oktober 2008 er min far og jeg ude at cykle, vi ser på huse, jeg skriver dem alle ned i en bog, mens han fortæller, hvad han ved“ (s. 183). Husene kan ses som levende arkiver, med al den fortid, de rummer, inden for væggene. De er aldrig bare boliger, for der foregår „en levende og fortløbende arkivering af historien“ (s. 184).

Faren kender alle husenes infrastruktur på grund af sit arbejde som smed, og

han ved også, hvem der bor og har boet i husene igennem tiden. Han er en meget vidende informant.

Som med dansen og folkemusikken er husene til stadighed overvåget udefra: at de holder sig inden for den æstetik, som forventes af en historisk badeby. Ina nævner det paradoksale i den indre trang til udvikling og forandring og det ydre krav om præservering og uforanderlighed.

I afsnittet med overskriften „Bindingsværk“ skriver Ina om, hvordan det er at være bundet af en bolig, som er et museum (s. 210). Pudsigt nok oplever hun, under et besøg i oldemor Abelenes hus, som er genrejst på Frilandsmuseet, (Skipperhus Sønderho), hvorledes huset pludselig hverken er „et museum eller et hus fra Sønderho; det er et hjem, hvor nogen, jeg næsten har kendt, er vokset op“ (s. 191).

I forlængelse af kapitlet om husene følger „Kortet“. Ina og hendes far er rundt på stierne mellem husene. Stierne forløber ikke helt som før i tiden, visse steder er de blevet lukket af og gjort utilgængelige. Stierne er blevet omtalt som blodårer (s. 235), så naturlige og fint forgrenede, som de var, og de er blevet kaldt kirkestier, fordi man gik ad dem til kirke, og ifølge lokal skik uden at stoppe op undervejs, for at det ikke skulle se ud, som om man var nysgerrig og kikkede ind.

Omkring 1980 skulle de åreforgrenede stier og navnløse veje omsider navngives og husene nummereres, så posten kunne komme ud. Ina skriver udførligt om denne proces, der synes at være foregået på en yderst civiliseret og pragmatisk måde. Husenes betegnelser i folkemunde skulle afløses eller suppleres af et nummer. De gamle vejnavne overlevede i vid udstrækning, og man tog samtidig i betragtning, at navnene skulle kunne bruges mange år frem i tiden. Jeg gætter på, at Inas far Henning har været med i det udvalg. Jeg synes, jeg kan genkende hans måde at ræsonnere på.

Der omtales to gamle båndoptagelser i bogen. Den ene er en radioudsendelse fra 1954, hvor Inas oldemor Abelene på 93 år taler med radiojournalisten Karl Bjarnhof og synger gamle sange. En anden optagelse stammer fra 1971 og er lavet på Inas båndoptager. Her snakker hendes bedstefar med sin jævnaldrende ven Peter Frederiksen.

Begge optagelser, som involverer meget gamle mennesker, rummer en god portion humor og et element af sandsigeri. Abelene er for eksempel ikke helt let for Bjarnhof at håndtere. Hun gør ham usikker ved ikke at svare på hans spørgsmål som forventet og at anvende ord og begreber, som han ikke kender. Hun har desuden inviteret veninder til at komme ned til huset og høre på, men de kan ikke være stille, hvilket også generer Bjarnhof.

På den anden optagelse med Inas noget senile bedstefar og hans ven er det bedstefarens bekymring (en af dem), at Sønderho ikke rigtigt er Sønderho. Han

føler, at nogen prøver at snyde ham til at tro, at han befinder sig i Sønderho, og han udtrykker sin stedsforvirring således: „Jeg har kun tænkt på Sønderho som en by, jeg kender. Det behøver ikke engang at være en by. Det er et andet sted, hvor jeg har boet. Nu bor vi jo her“ (s. 372). Man mærker fremmedheden i forhold til et tidligere liv, som nu er forsvundet, og hans mislykkede forsøg på at forlige sig med tilstanden.

Henning og Ina mailer sammen omkring bedstefarens udtalelser på båndet. Henning forstår ham godt, for byen er jo forandret og forandrer sig hele tiden. Ina minder sin far om, at bedstefaren tidligere har talt om Sønderho som en „by indeni“, og konkluderer, at: „det bedste er, når det uden om én og det inden i én falder sammen“ (s. 373).

På en måde kan man sige, at Ina i bogens slutning er ved at nå til det punkt, hvor Sønderho i hovedet og Sønderho i virkeligheden er ved at forbindes. Hun har bemægtiget sig byen og stedet, hun har genfundet sine erindringer, som har ligget gemt derude på de sandede stier, og hvor de ellers har befundet sig.

Vi som læsere er fulgt med og har været vidner til denne afklaring.

Jeg har kun kunnet give et lille indblik i bogens mange temaer, der optræder i forfatterens bestræbelse på en generobring af stedet: søfartens historie, enkestand og børnedødelighed, egnsdragter, musik og fester, Sønderhodag og meget, meget mere.

Dette værk eller denne etnografi er vidunderlig. Den forbinder en personlig historie med et steds og *skriver* så at sige en kultur. Den bygger på et feltarbejde af en menneskealders længde, og er nedskrevet med en seismografs finfølelse.

Og med et blik tilbage til Peders logbogsskriverier, som Ina også selv geninddrager på de sidste sider, findes der ingen belærende fortolkninger sted, men blot en delagtiggørende henvisning gennem en eksemplarisk formidling.

Kirsten Rønne
antropolog
forhenværende redaktør